

B.A. (Part-II) Semester-IV (CBCS) Examination

COMPULSORY LANGUAGE

SANSKRIT

Time : Three Hours]

[Maximum Marks : 80

Note :— (1) All questions are compulsory.

सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(2) Write answers in the offered medium.

उत्तरे स्वीकृत माध्यमातून लिहावीत.

उत्तर स्वीकृत माध्यम में लिखिए।

1. Choose the correct alternatives of all questions.

20

खालील सर्व प्रश्नांचे योग्य पर्याय निवडा.

सीपी प्रश्नों के उचित पर्याय लिखिए।

(1) लौकिकन्यायकोशस्या संस्कृतानुवादः केन कृतः ?

(अ) प्रमोद लाळे

(ब) डॉ. श्री.भा. वर्णेकर

(क) डॉ. मधुसूदन पेन्ना

(ड) श्री. डेग्वेकर

(2) श्री गुलाबराव महाराजः सिद्धान्तः कः ?

(अ) अद्वैतवेदान्त

(ब) अनधस्तविवर्त

(क) द्वैताद्वैत

(ड) विशिष्टाद्वैत

(3) संकरनामअलंकारस्य स्पष्टीकरणार्थं कस्य न्यायस्य प्रयोगः क्रीयते ?

(अ) क्षतेक्षारन्यायः

(ब) क्षीरनीरन्यायः

(क) तिलतण्डुलन्यायः

(ड) लुतातनुन्यायः

(4) कै वझेमहाभागेन कति शिल्पशास्त्रविसयकाः संहिताः दृष्टाः आसन् ?

(अ) चतस्रः

(ब) तिस्रः

(क) पञ्च

(ड) अष्ट

(5) अग्नियान ग्रन्थस्य रचयिता कः ?

(अ) भारद्वाज

(ब) अगस्ति

(क) भोजदेव

(ड) मय

(6) काष्ठनिर्मित खगाकर विमानस्य वर्णनं कस्मिन् ग्रन्थे लभ्यते ?

(अ) अग्नियान

(ब) युक्तिकल्पनद

(क) यन्त्रसर्वस्वम्

(ड) समराङ्गणसूत्रधार

- (7) “भारतीयानाम् एकात्मकता” पाठस्य लेखकः कः ?
 (अ) प्रमोद लाळे (ब) डॉ. वर्णेकर
 (क) डॉ. पेन्ना (ड) श्री डेग्वेकर
- (8) एकं सत् विप्रा बहुधा _____ ।
 (अ) वदन्ति (ब) ब्रुवन्ति
 (क) कथयन्ति (ड) जल्पन्ति
- (9) बदरी-चुरी-शृंगेरी-द्वारका इति चत्वारि _____ ।
 (अ) धामानि (ब) पीठानि
 (क) पुठसार्थाः (ड) तीर्थानि
- (10) “पत्नीधर्म” पद्यस्य नायिका का ?
 (अ) शिवानि (ब) मस्तानी
 (क) द्रौपदी (ड) राधा
- (11) “पत्नीधर्म” पद्यस्य कविः कः ?
 (अ) डॉ. पेन्ना (ब) डॉ. कवठेकर
 (क) डॉ. वर्णेकर (ड) डॉ. डेग्वेकर
- (12) श्रीमद्भगवद्गीता कस्य उपदेशः ?
 (अ) श्रीरामस्य (ब) श्रीकृष्णस्य
 (क) अर्जुनस्य (ड) कर्मस्य
- (13) अर्जुनस्य अवस्था का ?
 (अ) किंकर्तव्यमूढा (ब) किंधर्ममूढा
 (क) किंअर्थमूढा (ड) किंमोअमूढा
- (14) भगवद्गीता कस्य ग्रंथस्य भागः ?
 (अ) रामायण (ब) महाभारत
 (क) हरिविजय (ड) भागवत
- (15) रामायणस्य रचयिता कः ?
 (अ) व्यासः (ब) कालिदासः
 (क) मासः (ड) वाल्मीकी
- (16) रामायणे कति काण्डाः ?
 (अ) सप्त (ब) षट्
 (क) पञ्च (ड) अष्ट

(17) सुमित्रनन्दनः कः ?

- (अ) रामः (ब) लक्ष्मणः
(क) शत्रुघ्नः (ड) भरतः

(18) रामायणे प्रथमकाण्डस्य नाम किं :

- (अ) अयोध्याकाण्डः (ब) वालकाण्डः
(क) उत्तरकाण्डः (ड) सुन्दरकाण्डः

(19) कस्तूरी जायेत कस्मात् ?

- (अ) वृक्षात् (ब) सिंदात्
(क) मृगात् (ड) पुष्पात्

(20) वाचामण्डनम् किं ?

- (अ) सत्यम् (ब) असत्यम्
(क) अनृतं (ड) अमधुरम्

2. (अ) Translate any **two** of the following :

8

कोणत्याही दोन परिच्छेदांचा अनुवाद करा.

किसी दो परिच्छेदों का अनुवाद कीजिए।

- (1) अत्युष्णं दुग्धं पिबति चेत् मनुष्यस्य जिह्वा दग्धा भवति। तेन तस्यः एवं भीति भवति यत् दुग्धसाहस्येन तक्रात् अपि विभेति। दुग्धेन जिह्वा दग्धा इति कारणेन तक्रमपि फूत्कृत्य पिबति। एवं एकेन सङ्कटेन पीडितः मनुष्यः सर्वेष्वपि संदर्भेषु अनावश्यकरीत्या सावधानतां दर्शयति इति अनेन न्यायेन सूच्यते।
- (2) लूतायाः शरीरात् विशिष्टं तन्तुनिर्माणं भवति। तैः तन्तुभिः लूता जालं निर्माति। स्वयं च जालान् पृथगपि स्थानं शक्नोति। एवं परमेश्वरः स्वस्मात् जगत् निर्माय अन्ते तस्य लयं स्वस्मिन् करोति। लूता जालस्य निमित्तकारणं चे भवति। तेथेव ब्रह्म जगतः उपादानकारणं निमित्तकारणं च भवति।
- (3) अगस्त्यविरचिते अग्नियाननम्नि ग्रन्थे तथा भारद्वाजविरचिते विमानाधिकरणे विमानयन्त्रस्य वर्णनं लभ्यते। 'समराङ्गणसूत्रधार' नाम्ना ग्रन्थः भोजदेवेन एकादशे शतके लिखितः आसीत्। तस्य प्रकाशनं गायकवाड-संस्कृत-गृन्थमालायां 1724 तमे ख्रिस्ताब्दे सञ्जात्रम्। तस्मिन् ग्रन्थे काष्ठनिर्मितखगाकार-विमानस्य वर्णनं लभ्यते।
- (4) उदानवायोः लघुत्वेन काष्ठनिर्मितं विमानं आकाशे तरति इति अगस्त्यः ज्ञातवान् इमं लघुतमं उदानवायुं विविध औषधिपुटयुक्ते कोशेयवस्त्रे बद्ध्वा विमानोद्भयनं क्रियते स्म। एतेषां काष्ठविमानानां सञ्चालनार्थं प्राचीनैः वैमानिकैः बलवन्तः पक्षिणः उपयोजिताः आसन्। विमानसञ्चालनार्थं सुसंस्कारिताः वशीकृताः इव वा आसन्।

(ब) न्याय म्हणजे काय हे सांगून कोणतेही दोन न्याय सोदाहरण स्पष्ट करा.

What is 'न्याय'? Describe any two 'न्याय' with example.

न्याय की परिभाषा कीजिए। कोई दो न्याय उदाहरणसहित स्पष्ट कीजिए।

OR/किंवा/अथवा

प्राचीन भारतातील निमान विद्या या विषयावर पाठाच्या आधारे निबंध लिहा.

Write essay on "प्राचीन भारते विमानविद्या"

"प्राचीनभारते विमानविद्या" विषय पर पाठ के आधार पर निबंध लिखिए।

3. (अ) Translate any **two** of the following :

8

कोणत्याही दोन परिच्छेदांचा अनुवाद करा.

किसी दो परिच्छेदों का अनुवाद कीजिए।

- (1) इयं भूमिः अस्माकं माता वयं च अस्याः संतानरूपाः । अर्थात् अस्माकं मिथः भ्रातृभावः विद्यते । अस्माकं पूर्वजानां कृते इयं पृथिवी न केवलं भूम्याः खण्डस्वरूपः अंशः । अपि तू सा प्रत्यक्षतः मातृस्वरूपा । माता यथा बालकं स्नापयति भोजयति प्रेम्णा च तं पालयति । तथैव इयं भूमाता अपि अस्मभ्यं भोजनार्थं अन्नं पानार्थं जलं, आच्छादनार्थं वस्त्राणि, प्राणधारणार्थं वायुः इत्यादि सर्वं ददाति ।
- (2) अस्माकं पूर्वपुरुषैः एकात्मभावनायाः पुष्टयर्थं प्रतिदिनं प्रातः उत्थाय प्रातः स्मरणस्य परिपाटिः प्रवर्तिताः । तस्मिन् संपूर्णभारतवर्षे स्थिताः गिरिपर्वताः नदनद्यः पुरनगराणि तथैव ऋषिसिमुनयः चक्रवर्ति-सम्राजः पराक्रमि-सेनापत्यः, तत्वेत्तारः, साधुमहात्मानः उत्पादीनः सर्वक्षेत्रेषु प्रकाशमानानां महापुरुषाणां तथा मातृशक्तेश्च समावेशः कृतः ।
- (3) हिन्दूनां चत्वारि धामः नि रामेश्वरः द्वारिका बद्रीनाथः पुरी उत्पाख्यानि भारतस्य च नसृसुं दिक्षु वर्तन्ते । एकस्य धाम्नः तीर्थजलम् अन्यस्य धाम्नः तीर्थे प्रक्षेप्तव्यम् अथवा तेन जलेन तत्रस्था देवता अभिसेकतया इत्यस्ति परिपाटिः । प्रत्येकेन हिन्दुना स्वस्थ आयुषि एकवारं सेयं यात्रा अनुष्ठातव्या इति धार्मिककर्तव्यरूपेण उपदिष्टम् ।
- (4) मानवजीवनस्य अन्तिमम् उद्दिष्टं किं स्यात् केन कर्मणा कृतेन जीवनं कृतार्थं संजातम् इति मानसिकं समाधानम् मानवः प्राप्नुयात् इति विचारं कृत्वा अस्मत्पूर्वजैः धर्मार्थकाममोक्षाः इति चत्वारः पुरुषार्थाः जनेभ्यः उपदिष्टाः ।

(ब) “वैदिकवाङ्मये एकतासंवर्धनार्थम् उपदेशः” यावर सविस्तर टीप लिहा.

7

Write note on “वैदिकवाङ्मये एकतासंवर्धनार्थम् उपदेशः”.

“वैदिकवाङ्मये एकतासंवर्धनार्थम् उपदेशः” इस पर टिप्पणी कीजिए।

OR/किंवा/अथवा

Write note on “वेदोत्तरकाले एकता संवर्धनार्थम् प्रयासाः”.

वेदोत्तरकाले एकता संवर्धनार्थम् प्रयासाः” यावर सविस्तर टीप लिहा.

टिप्पणी कीजिए “वेदोत्तरकाले एकतासंवर्धनार्थम् प्रयासाः” ।

4. (अ) Translate any **two** पद्यांश :

8

कोणत्याही दोन पद्यांशांचा अनुवाद करा :

किसी दो पद्यांशों का अनुवाद कीजिए।

- (1) श्रुत्वा तदीयं वचनं विषसाकाम्
मस्तानि - वाक्ये सहसागतं तत् ।
धनं महारावपदे स्थितं मे
लता हि रम्या निजपादपेन ।।
- (2) अद्यापि राधा हरिसाङ्गिनी सा ।
राधां विना कृष्णपदं न पूर्णम्
राधा विलीना प्रियकृष्णरूपे
माया यथा ब्रह्म पदे विलीना

(3) सत्वं रजस्तम इति गुणाः प्रकृतिसम्भवाः ।
निबध्नन्ति महाबाहो देहे देहिनमव्ययम् ।।

(4) सत्त्वात्सञ्जायते ज्ञानं
रजसो लोभ एव च ।
प्रमादमोहौ तमसो
कवतोऽज्ञानमेव च ।।

(ब) मस्तानीचे 'पत्नीधर्म' विषयक विचार स्पष्ट करा.

7

Write thought of मस्तानी on 'पत्नीधर्म'

मस्तानी के 'पत्नीधर्म' विषयक विचार स्पष्ट कीजिए ।

OR/किंवा/अथवा

सत्य आणि रजोगुणाचे स्वरूप सांगून त्यामुळे मनुष्याला निलणरे फळ सांगा.

State the nature of सत्व and रज गुण and state the fruits that a person gets due to them.

सत्य और रजोगुण का स्वरूप विशद कीजिए । तथा उन गुणों से मनुष्य को क्या फलप्राप्ति होती है ?

5. (अ) Translate any **two** पद्यांश :

8

कोणत्याही दोन पद्यांशाचा अनुवाद करा.

किसी दो पद्यांशों का अनुवाद कीजिए ।

(1) महोरस्को महेष्वासो गूढजत्रुररिंदमः ।
आजानुबाहुः सुशिराः सुललाटः सुविक्रयः ।।

(2) पूर्वं दत्तवरा देवी वरमेनमयाचत ।
निवासनं च रामस्य भरतस्याभिषेचनम्

(3) कस्तूरी जायते कस्मात्को हन्ति करिणा कुलम् ।
किं कुर्यात्कातरो युद्धे मृगात्सिंहः पलायनम् ।

(4) किं दानमनाकाङ्क्षं किं मित्रं ?

यन्निवारयति पापात् ।

कोऽलङ्कारः ? शीलं

किं वाचा मण्डतं ? सत्यम् ।।

(ब) पाठाच्या आधारे रामाचे चित्र रेखाटा.

7

Describe 'राम' on basis of पाठ.

पाठ के आधार पर राम का चित्र रेखाटिए ।

OR/किंवा/अथवा

चित्रकाव्य म्हणजे काय ते दोन उदाहरणसहित स्पष्ट करा.

Describe चित्रकाव्य with two examples.

दो उदाहरण सहित 'चित्रकाव्य' स्पष्ट कीजिए ।